

PRESUMPTION OF INNOCENCE IN CRIMINAL PROCEDURE IN VIETNAM

Assoc. Prof. Dr. Tran Van Do

Former Deputy Chief Justice of the Supreme People's Court, Former Member of the 12th and 13th National Assembly.

1. Introduction

Presumption of innocence is one of the crucial principles in criminal procedure set forth in international laws as well as laws in countries; it is considered one of the foundations for freedom, justice and peace of mankind¹.

The principle of presumption of innocence was introduced relatively early in criminal procedure in Vietnam. Nonetheless, the expression of this principle in the previous Criminal Procedure Code was overly primitive and incapable of fully expressing the nature of the principle²; and the practice of the principle remained limited.

The principle of presumption of innocence was properly conveyed to a certain extent in the 2013 Constitution, 2015 Criminal Procedure Code and other new criminal proceedings legal documents of the Socialist Republic of Vietnam, with remedies for inadequacies and limitations in law and practice, meeting the requirements of rule of law and international integration. Thorough understanding and clarification of the content, role and position of the principle and identification of guarantees for proper

¹ Preamble, Article 11 of Universal Declaration of Human Rights 1948; Clause 2 Article 14 of Convention on Civil and Political Rights 1966

² Article 11 of the Constitution 1946, Article 72 of the 1992 Constitution; Article 10 of the 1988 Criminal Procedure Code, Article 9 of the 2003 Criminal Procedure Code

implementation of the principle play a significant role in improving the efficiency of criminal proceedings and protecting the rights of the accused in Vietnam.

2. Concept and content of the principle of presumption of innocence

Presumption of innocence is the fundamental principle of civilized procedure, as we cannot achieve a righteous and humane justice system without it.

The idea regarding the right to presumption of innocence and the principle of presumption of innocence have been developed in Vietnam's Constitution and criminal proceedings. Accordingly, the concept "No one shall be **possibly** found guilty and subject to penalty before the judgement of conviction of the Court takes effect" in the 1988 Criminal Procedure Code (Article 10) was amended as "No one shall be found guilty and subject to punishment before the judgement of conviction of the Court takes effect" (Article 72 of the 1992 Constitution, Article 9 of the 2003 Criminal Procedure Code). The replacement of an arbitrary expression ("possibly") with a positive expression is an important breakthrough in the awareness and practice of criminal proceedings. However, in our opinion, the above expressions of the 1992 Constitution, the 1988 and 2003 Criminal Procedure Codes are construed as presumption of guilt rather than presumption of innocence. Additionally, the practice of criminal proceedings in those years was also based on the principle of presumption of guilt rather than on the principle of presumption of innocence.

For the first time in Vietnam's constitutional history, the 2013 Constitution recognized the right to presumption of innocence: "*The accused shall be deemed innocent until proven guilty by legal procedures and when the judgement of conviction of the Court takes effect*" (Clause 1 Article 31 of the 2013 Constitution).

Arising from the provisions of the Constitution and the need to ensure that the right to presumption of innocence of the accused is exercised in reality and that the criminal proceedings laws will conform to the Constitution, Article 13 of the

2015 Criminal Procedure Code of Vietnam prescribes the "Principle of presumption of innocence" as follows:

“The accused shall be deemed innocent until proven guilty by legal procedures prescribed by this Code and when the judgement of conviction of the Court takes effect.

When there is insufficient evidence and the grounds for accusation or conviction according to the order and procedures prescribed by this Code cannot be determined, competent procedure conducting agencies must conclude that the accused is innocent”.

Article 13 of the Criminal Procedure Code can be interpreted as follows: The principle of presumption of innocence in criminal proceedings is the basic, fundamental idea for the purpose of ensuring that the arrestees, detainees in emergency situation, temporary detainee, the accused and defendants are deemed innocent when their faults have not been proved by the procedure conducting agencies according to the order and procedures prescribed by law and no judgments of conviction of the Court have taken effect.

The provisions of the 2015 Criminal Procedure Code show that the principle of presumption of innocence consists of four elements; if one of these four is missing, the accused person must be considered innocent.

First, the right to presumption of innocence belongs solely to the accused. The principle of presumption of innocence shall only be applied to persons charged with criminal offense. This is a new and distinctive point in the content of the principle compared to that of the previous regulation. It applies to everyone that if someone is not accused, he is, of course, innocent; while presumption of innocence is the sole right of the accused. The principle of presumption of innocence is defined as one of the guarantees for the right of the accused to be exercised.

Second, the order and procedure, in particular, the order and procedure of proving the crime and the fault of the accused are as follows:

An accused person must be considered innocent until his criminality and fault are proved. In other words, this is the principle of "unproven crime equals proven innocence". Such requirement creates "legal safety" for the accused in the whole process of criminal proceedings. The requirement set forth in this principle is in full compliance with the United Nations 1966 Convention on Civil and Political Rights. Accordingly, "everyone has the right to freedom and personal security, no one shall be arrested or detained without cause. A person charged with committing a criminal offense has the right to be considered innocent until proven guilty by law" (Clause 2 Article 14).

Investigation, prosecution and adjudication against the accused must be conducted according to the order and procedure prescribed by law. This content emphasizes the need for legal procedures, which is the most significant sign of the rule of law, whereby, open and transparent procedures are the number one requirement for the protection of human rights against arbitrary persecution. The above-mentioned United Nations Convention affirms that: "No one shall be deprived of liberty except where such deprivation is justified and in accordance with the procedures prescribed by law" (Clause 1 Article 9).

Accordingly, the 2015 Criminal Procedure Code emphasizes the strict requirements regarding the order and procedures in specific provisions, taking into consideration that it is also a principle of criminal proceedings. Article 7 of the Criminal Procedure Code defines: "All criminal proceedings must be conducted in accordance with this Code. It is prohibited to work on information sources about criminals, prosecution, investigation and adjudication which are not included in the order and procedures prescribed by this Code". The evidence will become invalid (Article 87), the case

records must be returned for additional investigation (Articles 236 and 280), the sentence will be removed for re-investigation or re-trial at appellate trial (Article 358) and in cassation procedures (Clause 3 Article 371 and Article 388), if serious violations during criminal proceedings are detected.

According to its requirement regarding strict procedures, the Criminal Procedure Code stipulates special procedural measures for investigation in a separate chapter. Such measures include videotaping, secret audio recording, phone recording and electronic data in secret manner (Article 233). In such cases, the Code clearly defines and ensures the secrecy to protect human rights and civil rights recognized, guaranteed and protected by the Constitution (Article 21 of the 2013 Constitution).

Criminal proceedings must be ensured to determine the truth of the case; to identify and consider the factors of the case objectively, comprehensively and fully; to clarify the grounds for incriminating and exculpating, aggravating and mitigating circumstances of the accused and defendants. The principle used to determine the truth of a case is prescribed in Article 10 of the prevailing Criminal Procedure Code of Vietnam.

Requirements related to the proof of the crime and the fault of the accused also raise the issue of burden of proof. The principle of presumption of innocence requires that the accuser shall be responsible for the burden of proof. The Court that renders a judgement on a case must prove such conviction. Article 15 of the Criminal Procedure Code stipulates that the responsibility of "proving a crime", rather than proving the charge, rests with the procedure conducting agencies. This principle sets out the burden of proof of the accusing agency and the accuser.

At the same time, the Criminal Procedure Code stipulates that the accused has the right but is not required to prove himself innocent; and the right not to give

testimony against himself. The Code also prohibits all forms of coercion, corporal punishment and other unlawful procedures in the process of gathering evidence and conducting other criminal proceedings. This content originates from the right not to prove the innocence of the accused and the burden of proof belonging to the accusing agency and the accuser, in order to ensure personal freedom and safety of the accused in criminal proceedings in compliance with the 1966 International Convention on Human Rights: *“During the trial of a criminal offense, everyone has the right to a full and completely equal protection of minimum guarantee such as being notified of the nature and reason of the charge without delay and in detail, in a language that the person understands. The accused is not compelled to give testimony against himself or required to plead guilty”* (Clause 3 Article 14 of the Convention). This content is prescribed in Article 10 of the 2015 Criminal Procedure Code.

The accused's right to prove his innocence demonstrates the fairness and transparency of criminal proceedings in order to ensure and protect justice. In comparison with the 1988 and 2003 Criminal Procedure Code, the 2015 Criminal Procedure Code stipulates that participants in criminal proceedings such as detainees, the accused and defendants have the right to present evidence, not just documents, objects or request. At the same time, these participants also have the right to present their opinions on evidence presented by other actors and request criminal procedure conducting agencies to examine and weigh such evidence. During trial, the accused has the right to question other participants in criminal proceedings and confront the investigators submit to a summons to appear in court. In addition to the aforementioned rights, the defender also has the right to collect evidence, present evidence, evaluate and present opinions about evidence, request criminal procedure conducting agencies to gather evidence, request additional expert opinions and re-evaluation of assets (Clause 1, Article 73 of the 2015 Criminal Procedure Code).

Third, it is required that, the criminality and mens rea (faults) of the accused can only be determined by a sentence that has already taken effect by the Court. The Constitution and the Criminal Procedure Code set out such requirement based on the constitutional function of the Court, which is to exercise judicial power, protect justice and human rights.

The 1966 International Convention on Civil and Political Rights also defined: *“Any person who is arrested, detained or deprived of liberty has the right to request trial before the Court so that the Court can make judgment on the legality of the detention without delay and release the person if the detention is against the law.” “Every accused person has the right to a fair, open trial with an independent, impartial and unbiased Court which is established on the basis of the law to decide on the charges in criminal cases” (Articles 9.1, 9.2, 9.3, 14.1 of the Convention).*”. The conviction must be based on the evidence that was reviewed at the trial, proving that the accused is guilty.

Fourth, it is the requirement of logical thinking which belongs to the procedure conducting agency/person. Accordingly, all suspicions regarding the mens rea of the accused need to be explained in a way that is beneficial to that person. This is the fourth important element of the principle of presumption of innocence.

Article 13 of the 2015 Criminal Procedure Code expresses such requirement as follows: *“When there is insufficient evidence and the grounds for accusation or conviction according to the order and procedures prescribed by this Code cannot be determined, competent criminal procedure conducting agencies must conclude that the accused is innocent”*.

This provision derives from the practice of investigating, prosecuting and adjudicating activities, in which during the criminal proceedings, competent criminal procedure conducting agencies fail to make clarifications when there is ambiguity in proving the faults of the accused, which leads to a skeptical

situation, a conflict between guilty and not guilty that these agencies cannot overcome. Although Vietnam follows the inquisitorial model, which focuses on the requirement to control crime rather than absolute protection of human rights through a due process. However, to prevent the tendency to make charges based on the "rather be unjust than let criminal leak out" logic, the principle of presumption of innocence asserts that those suspicions must necessarily be resolved in favor of the accused. This is an important and central element of the principle of presumption of innocence, demonstrating the spirit of judicial reform, protection of human rights in Vietnam, reflecting the humane nature of democratic criminal proceedings and rule of law, creating an effective shield for the legal security of the accused.

3. The meaning of the principle of presumption of innocence

We concur with the opinion of Dr. Marie Vannostrand (United States) when arguing that among the six basic principles of criminal proceedings directly related to the rights of accused persons such as presumption of innocence, the right to defense, the right against self-incriminating, right to conduct due proceedings and fair trial, right to equality before law, right to bail; presumption of innocence is the indisputable and significant principle in criminal justice of the United States of America. This is a principle of great political and legal significance which exceeds its purely legal scope and content to recognize the status of a human being, freedom and democracy, the link between freedom and responsibility, democracy and law in society.

The principle of presumption of innocence requires that the charge be based on undisputed evidence. All suspicions against arrestees, suspects and defendants must be examined and proven. If such suspicion cannot be clarified, it must be explained in a way that is beneficial to the above persons.

The meaning of the principle of presumption of innocence is demonstrated as follows:

First, the principle of presumption of innocence not only satisfies the requirement of proof: Proof of criminal proceedings is an extremely complex activity, it is not only an objective act and practical consequences but also psychological factors of the accused. Every mistake made during such activity can sometimes cost the lives of people.

Second, the principle of presumption of innocence is an important guarantee for the exercise of the rights of the accused. Criminal proceedings include two tasks: to protect the society against criminal acts from the criminal side and to protect the accused against human rights abuses from the authority. In criminal proceedings, presumption of innocence also brings a balance between the State who has powerful Investigation agencies and Procuracy supported by State power and the weaker party, namely, the accused.

Third, the principle of presumption of innocence is an important guarantee for the implementation of human rights which belong to the accused such as the right to defense, the right to remain silence, the right to presumption of innocence, the right to equality before the Courts and the law, etc.

Fourth, the implementation of the principle presumption of innocence has double practical significance:

Firstly, it is a regular warning to those who are assigned the duties of preserving and ensuring social order and the right to use law enforcement to carry out such function. They must perform their duties diligently, carefully, closely and responsibly.

Secondly, it opens the path for dead-end cases, when the competent authority cannot answer this question despite all efforts: Who is really the offender of the so-called criminal offense?

The principle of presumption of innocence contributes to reducing the prolongation of the duration of case settlement due to additional investigation at the request of the Procuracy or the Court specified in Vietnam's criminal proceedings law.

4. Remaining issues

The right to presumption of innocence of the accused and its content being enshrined in the Vietnamese Constitution and the criminal proceedings law is a major step in awareness, law and practice of criminal proceedings in Vietnam. The provisions of the Constitution and the law on the principle of presumption of innocence represent the humanitarian and democratic criminal proceedings legislation policies in judicial reform and the construction of the rule of law state in Vietnam.

During the practice of criminal proceedings in recent years, the criminal proceedings conducting agencies in Vietnam have properly observed the principle of presumption of innocence, declaring many suspects and defendants not guilty due to the failure in proving their faults. For example: the case of H. D. L. in which the accused was sentenced to death for child murder and rape, the Supreme People's Court canceled the appellate and first judgment for further investigation; and the Investigation agency suspended the case because it failed to prove the accused's fault; the case of T.H.P.N, who was accused of fraudulent appropriation of property, was suspended and declared not guilty due to the failure to prove the fault of the accused, etc.

However, in reality, the awareness and implementation of this principle are not really accurate, complete and thorough. For example: Article 13 of Vietnam's Criminal Procedure Code states that *“When there is insufficient evidence and the grounds for accusation or conviction according to the order and procedures prescribed by this Code cannot be determined, competent procedure conducting agencies must conclude that the accused is innocent”*. The problem is, to whom is

this “insufficient and cannot be determined” factor posed? With only the criminal procedure conducting agency in each stage of the proceedings, or with the entire proceedings system?

- If the matter is raised to each independent procedure conducting agency in stages of the proceedings, such agencies have the powers and obligations to decide that the accused does not commit an offense right in the investigation, prosecution and adjudication stages without having to return the case records for additional investigation;

- If the problem is posed to the whole proceedings system, then the return of the case file for re-investigation, additional investigation, cancellation of sentence (even of those which have taken effect) to re-investigate is necessary. And this is being carried out in Vietnam today.

5. Conclusion

Along with the development of a socialist rule-of-law State and judicial reform in Vietnam, Vietnam's criminal proceedings have been under strong reform. In particular, the progressive values of mankind in the protection of human rights including the principle of presumption of innocence have been recognized and expressed relatively fully and accurately; actual implementation has shown a lot more progress.

However, in order for this principle to be better implemented, there should be stronger reforms regarding Vietnam's criminal proceedings, from the procedural model, the basic principles of criminal proceedings as well as specific provisions and other solutions. Especially, it is necessary to have comprehensive and thorough implementation solutions for this principle to be implemented in Vietnam's criminal proceedings practice to meet the requirements of judicial reform, protection of human rights and international integration.

NGUYÊN TẮC SUY ĐOÁN VÔ TỘI TRONG TỔ TỤNG HÌNH SỰ VIỆT NAM

PGS. TS. Trần Văn Độ

Nguyên Phó Chánh án Toà án nhân dân tối cao,
Nguyên Đại biểu Quốc hội Khoá XII, XIII.

1. Đặt vấn đề

Nguyên tắc suy đoán vô tội là một trong những nguyên tắc quan trọng, trong tố tụng hình sự được thể hiện trong pháp luật quốc tế cũng như các quốc gia; được coi là một trong những cơ sở của tự do, công lý và hoà bình của nhân loại¹.

Trong tố tụng hình sự Việt Nam, nguyên tắc suy đoán vô tội đã được đề cập khá sớm. Tuy nhiên, cách diễn đạt nội dung của nguyên tắc này trong pháp luật tố tụng hình sự trước đây còn quá sơ khai, chưa thể hiện đầy đủ bản chất của nguyên tắc²; thực tiễn thực hiện nguyên tắc cũng còn nhiều hạn chế.

Khắc phục những bất cập, hạn chế trong pháp luật và thực tiễn, đáp ứng yêu cầu pháp quyền và hội nhập quốc tế, Nguyên tắc suy đoán vô tội đã được thể hiện khá tốt trong Hiến pháp 2013, Bộ luật tố tụng hình sự 2015 và các văn bản pháp luật tố tụng hình sự mới của nước Cộng hoà xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Việc quán triệt, làm sáng tỏ nội dung, vai trò, vị trí của nguyên tắc suy đoán vô tội và xác định các bảo đảm để thực thi đúng đắn nguyên tắc đó có ý nghĩa quan trọng trong việc nâng cao hiệu quả hoạt động tố tụng hình sự, bảo vệ quyền của người bị buộc tội ở Việt Nam.

2. Khái niệm, nội dung nguyên tắc suy đoán vô tội

Nguyên tắc suy đoán vô tội là nguyên tắc nền tảng của tố tụng văn minh, vì thiếu nó chúng ta không thể đến được nền tư pháp công bằng và nhân đạo.

Tư tưởng về quyền suy đoán vô tội và nguyên tắc suy đoán vô tội đã xuất hiện và có sự phát triển trong Hiến pháp và pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam. Theo đó,

¹ Lời nói đầu, Đ.11 Tuyên ngôn về nhân quyền 1948; khoản 2 Đ.14 Công ước về quyền dân sự, chính trị 1966...

² Đ.11 Hiến pháp 1946, Đ.72 Hiến pháp 1992; Điều 10 Bộ luật tố tụng hình sự 1988, Điều 9 Bộ luật tố tụng hình sự 2003...

từ quan niệm “Không ai **có thể** bị coi là có tội và phải chịu hình phạt, khi chưa có bản án kết tội của Tòa án đã có hiệu lực pháp luật” được ghi nhận trong Bộ luật tố tụng hình sự 1988 (Điều 10) được thay thế bằng quan niệm “Không ai bị coi là có tội và phải chịu hình phạt, khi chưa có bản án kết tội của Tòa án đã có hiệu lực pháp luật” (Điều 72 Hiến pháp 1992, Điều 9 Bộ luật tố tụng hình sự 2003). Việc thay thế một diễn đạt tùy nghi (có thể) bằng một diễn đạt khẳng định là một bước tiến quan trọng trong nhận thức và thực tiễn tố tụng hình sự. Tuy nhiên, theo chúng tôi, các diễn đạt trên đây của Hiến pháp 1992, các Bộ luật tố tụng hình sự 1988, 2003 được hiểu là suy đoán có tội (presumption of guilty) hơn là suy đoán vô tội (presumption of innocence). Và thực tiễn tố tụng hình sự những năm đó cũng được thực hiện theo nguyên tắc suy đoán có tội nhiều hơn là theo nguyên tắc suy đoán vô tội.

Lần đầu tiên trong lịch sử lập Hiến của Việt Nam, Hiến pháp năm 2013 đã ghi nhận quyền được suy đoán vô tội: “*Người bị buộc tội được coi là không có tội cho đến khi được chứng minh theo trình tự luật định và có bản án kết tội của Tòa án đã có hiệu lực pháp luật*” (khoản 1, Điều 31 Hiến pháp năm 2013).

Xuất phát từ qui định của Hiến pháp và bảo đảm để quyền được suy đoán vô tội của người bị buộc tội được thực hiện trên thực tế, bảo đảm sự phù hợp của pháp luật tố tụng hình sự với Hiến pháp, Điều 13 Bộ luật tố tụng hình sự 2015 của Việt Nam quy định “Nguyên tắc suy đoán vô tội” với nội dung như sau:

“Người bị buộc tội được coi là không có tội cho đến khi được chứng minh theo trình tự, thủ tục do Bộ luật này quy định và có bản án kết tội của Tòa án đã có hiệu lực pháp luật.

Khi không đủ và không thể làm sáng tỏ căn cứ để buộc tội, kết tội theo trình tự, thủ tục do Bộ luật này quy định thì cơ quan, người có thẩm quyền tiến hành tố tụng phải kết luận người bị buộc tội không có tội”.

Từ qui định tại điều 13 BLTTHS có thể hiểu rằng: Nguyên tắc suy đoán vô tội trong luật tố tụng hình sự là những tư tưởng chủ đạo, cơ bản mang tính xuất phát điểm bảo đảm người bị bắt, bị giữ khẩn cấp, bị tạm giữ, bị can, bị cáo được coi là không có tội khi lỗi của họ chưa được cơ quan tiến hành tố tụng chứng minh theo trình tự thủ tục do pháp luật qui định và chưa có bản án kết tội của tòa án đã có hiệu lực pháp luật.

Qui định của BLTTHS năm 2015 cho thấy nguyên tắc suy đoán vô tội có 4 nhóm nội dung; nếu thiếu một trong bốn nội dung này thì người bị buộc tội phải được coi là vô tội.

Thứ nhất, quyền được suy đoán vô tội là quyền chỉ của người bị buộc tội. Nguyên tắc suy đoán vô tội chỉ được thực hiện đối với người bị buộc tội trong vụ án hình sự. Đây là điểm mới khác biệt trong nội dung nguyên tắc này với quy định trước đây. Tất cả mọi người, nếu họ không bị buộc tội thì đương nhiên là người không có tội; trong khi quyền được suy đoán vô tội là quyền chỉ của người bị buộc tội. Nguyên tắc suy đoán vô tội được xác định là một trong những bảo đảm để quyền đó của người bị buộc tội được thực hiện.

Thứ hai, đó là yêu cầu về trình tự, thủ tục, mà ở đây là trình tự, thủ tục của việc chứng minh tội và lỗi của người bị buộc tội.

Người bị buộc tội phải được coi là vô tội cho tới khi tội và lỗi của người đó được chứng minh. Nói khác đi, đây là nguyên tắc “lỗi không được chứng minh, đồng nghĩa với sự vô tội được chứng minh”. Chính đòi hỏi này đã tạo ra sự an toàn pháp lý cho người bị buộc tội trong toàn bộ quá trình tố tụng hình sự. Yêu cầu đặt ra trong nguyên tắc này hoàn toàn phù hợp với Công ước của Liên hợp quốc về quyền dân sự và chính trị năm 1966. Theo đó, “mọi người đều có quyền hưởng tự do và an ninh cá nhân, không ai bị bắt hoặc bị giam giữ vô cớ. Người bị buộc là phạm một tội hình sự có quyền được coi là vô tội cho tới khi tội của người đó được chứng minh theo pháp luật” (Điều 14.2).

Việc điều tra, truy tố và xét xử đối với người bị buộc tội phải được tiến hành theo một trình tự, thủ tục do pháp luật quy định. Nội dung này nhấn mạnh yêu cầu về mặt thủ tục pháp lý, là dấu hiệu quan trọng nhất của chế độ pháp quyền, theo đó, thủ tục công khai, minh bạch là đòi hỏi số một cho việc bảo vệ quyền con người chống lại sự truy bức tùy tiện. Công ước của Liên hợp quốc đã nêu trên khẳng định: “Không ai bị tước quyền tự do trừ trường hợp việc tước quyền tự do đó là có lý do và theo đúng những thủ tục mà pháp luật đã quy định” (Điều 9.1).

Theo tinh thần đó, tại nhiều điều luật cụ thể, Bộ luật tố tụng hình sự năm 2015 đã nhấn mạnh các yêu cầu nghiêm ngặt về trình tự, thủ tục, coi đó cũng là

một nguyên tắc của tố tụng hình sự. Điều 7 Bộ luật tố tụng hình sự xác định: “Mọi hoạt động tố tụng hình sự phải được thực hiện theo quy định của Bộ luật này. Không được giải quyết nguồn tin về tội phạm, khởi tố, điều tra, truy tố, xét xử ngoài những căn cứ và trình tự, thủ tục do Bộ luật này quy định”. Chứng cứ sẽ vô hiệu (Điều 87), hồ sơ phải được trả lại để điều tra bổ sung (Điều 236 và 280), bản án bị hủy để điều tra lại hoặc xét xử lại khi xét xử phúc thẩm (Điều 358) và trong thủ tục giám đốc thẩm (khoản 3 Điều 371, Điều 388) nếu phát hiện có vi phạm nghiêm trọng thủ tục tố tụng.

Đòi hỏi về tính thủ tục chặt chẽ, Bộ luật tố tụng hình sự quy định trong một chương riêng về các biện pháp điều tra tố tụng đặc biệt. Các biện pháp đó bao gồm: Ghi âm bí mật, ghi hình bí mật; nghe điện thoại bí mật; thu thập bí mật dữ liệu điện tử (Điều 233). Trong những trường hợp đó, Bộ luật đã xác định chặt chẽ nhưng đảm bảo cho việc giữ bí mật nhằm bảo đảm quyền con người, quyền công dân được Hiến pháp ghi nhận, bảo đảm và bảo vệ (Điều 21 Hiến pháp năm 2013).

Thủ tục tố tụng phải đảm bảo để xác định sự thật khách quan của vụ án; bảo đảm xác định và xem xét các tình tiết của vụ án một cách khách quan, toàn diện, đầy đủ, làm rõ các căn cứ xác định có tội và những căn cứ xác định vô tội, các tình tiết tăng nặng và những tình tiết giảm nhẹ trách nhiệm hình sự của bị can, bị cáo. Nguyên tắc xác định sự thật của vụ án được quy định tại Điều 10 của Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam hiện hành.

Yêu cầu về chứng minh tội và lỗi của người bị buộc tội cũng đặt ra vấn đề trách nhiệm chứng minh. Nguyên tắc suy đoán vô tội đòi hỏi rằng, trách nhiệm chứng minh buộc tội đối với người bị buộc tội thuộc về phía buộc tội. Tòa án ra phán quyết về vụ án phải chứng minh cho phán quyết của mình. Điều 15 Bộ luật tố tụng hình sự quy định trách nhiệm “*chứng minh tội phạm*” thuộc về cơ quan có thẩm quyền tiến hành tố tụng, chứ không phải là chứng minh buộc tội. Nguyên tắc này đặt ra trách nhiệm chứng minh của cơ quan buộc tội, người buộc tội.

Đồng thời, Bộ luật Tố tụng hình sự quy định người bị buộc tội có quyền nhưng không buộc phải chứng minh là mình vô tội; có quyền không đưa ra lời khai chống lại mình. Bộ luật cũng nghiêm cấm mọi hình thức truy bức, nhục hình và các hình thức trái pháp luật khác trong quá trình thu thập chứng cứ và thực hiện các hoạt động tố tụng khác. Nội dung này bắt nguồn từ quyền không buộc

phải chứng minh sự vô tội của người bị buộc tội và trách nhiệm chứng minh thuộc về cơ quan và người buộc tội, nhằm bảo đảm tự do và an toàn cá nhân cho người bị buộc tội trong quá trình tố tụng hình sự, phù hợp với Công ước quốc tế về quyền con người năm 1966: *“Trong quá trình xét xử về một tội hình sự, mọi người có quyền được hưởng một cách đầy đủ và hoàn toàn bình đẳng những bảo đảm tối thiểu như được thông báo không chậm trễ và chi tiết, bằng một ngôn ngữ mà người đó hiểu được về bản chất và lý do buộc tội mình, không bị buộc đưa ra lời khai chống lại mình, không bị buộc phải nhận là mình có tội”* (khoản 3 Điều 14 Công ước). Nội dung này được quy định tại Điều 10 của Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015.

Quy định của BLTTHS năm 2015: *“Người bị buộc tội có quyền nhưng không buộc phải chứng minh là mình vô tội”* cũng nói lên rằng, người bị buộc tội luôn luôn được quyền tự bào chữa hoặc có người khác bào chữa như Hiến pháp và Bộ luật tố tụng hình sự đã xác định và thực hiện quyền đó bằng mọi biện pháp hợp pháp, trong đó có việc đưa ra chứng cứ chứng minh sự vô tội của mình. Quyền chứng minh của người bị buộc tội thể hiện tính công bằng và minh bạch của tố tụng hình sự nhằm bảo đảm và bảo vệ công lý. So với các BLTTHS năm 1988 và năm 2003, theo BLTTHS năm 2015, những người tham gia tố tụng như người bị tạm giữ, bị can, bị cáo có quyền đưa ra chứng cứ mà không chỉ là đưa ra tài liệu, đồ vật, yêu cầu. Đồng thời, những người này cũng có quyền trình bày ý kiến của mình về chứng cứ do các chủ thể tố tụng khác đưa ra, yêu cầu người có thẩm quyền tiến hành tố tụng kiểm tra, đánh giá chứng cứ đó. Tại phiên tòa, bị cáo có quyền đặt câu hỏi đối với những người tham gia tố tụng khác, được đối chất với Điều tra viên được triệu tập tới phiên tòa. Người bào chữa ngoài các quyền kể trên còn có quyền thu thập chứng cứ, đưa ra chứng cứ, đánh giá và trình bày ý kiến về chứng cứ, đề nghị cơ quan có thẩm quyền tiến hành tố tụng thu thập chứng cứ, giám định bổ sung, giám định lại, định giá lại tài sản (khoản 1 Điều 73 BLTTHS năm 2015).

Thứ ba, đó là yêu cầu rằng, tội và lỗi của người bị buộc tội chỉ có thể được xác định bởi một bản án đã có hiệu lực pháp luật của Tòa án. Đặt ra yêu cầu này, Hiến pháp và Bộ luật tố tụng hình sự xuất phát từ chức năng hiến định của Tòa án là thực hiện quyền tư pháp và nhiệm vụ bảo vệ công lý, bảo vệ quyền con người.

Công ước quốc tế về các quyền dân sự và chính trị năm 1966 cũng đã xác định: *“Bất cứ người nào bị bắt hoặc bị giam giữ, bị tước tự do đều có quyền yêu cầu xét xử trước Tòa án nhằm mục đích để Tòa án đó có thể quyết định không chậm trễ về tính hợp pháp của việc giam giữ và trả lại tự do nếu việc giam giữ là trái pháp luật”*. *“Mọi người bị buộc tội đều có quyền đòi hỏi việc xét xử công bằng, công khai bằng một Tòa án có thẩm quyền, độc lập, không thiên vị và được lập ra trên cơ sở pháp luật để quyết định về lời buộc tội trong vụ án hình sự”* (các Điều 9.1, 9.2, 9.3, 14.1 Công ước). Bản án kết tội phải dựa trên các chứng cứ đã được xem xét tại phiên tòa, chứng minh bị cáo có tội.

Thứ tư, đó là yêu cầu về logic tư duy đối với người và cơ quan tiến hành tố tụng. Theo đó, mọi hoài nghi về lỗi của người bị buộc tội cần được giải thích theo hướng có lợi cho người đó. Đây là nội dung quan trọng thứ tư của nguyên tắc suy đoán vô tội.

Điều 13 Bộ luật tố tụng hình sự năm 2015 diễn đạt yêu cầu đó như sau: *“Khi không đủ và không thể làm sáng tỏ căn cứ để buộc tội, kết tội theo trình tự, thủ tục do Bộ luật này quy định thì cơ quan, người có thẩm quyền tiến hành tố tụng phải kết luận người bị buộc tội không có tội”*.

Quy định này xuất phát từ tình huống của hoạt động điều tra, truy tố, xét xử, khi có sự không rõ ràng trong việc chứng minh lỗi của người bị buộc tội mà trong cả quá trình tố tụng, nỗ lực của các cơ quan tiến hành tố tụng đã không thể làm rõ, dẫn đến tình huống hoài nghi, có mâu thuẫn giữa có tội và không có tội mà chính các cơ quan đó không thể khắc phục được. Mặc dù Việt Nam theo mô hình tố tụng thẩm vấn, chú trọng yêu cầu kiểm soát tội phạm hơn là bảo vệ tuyệt đối quyền con người bằng một thủ tục công bằng (due process), nhưng để chống khuynh hướng buộc tội theo kiểu tư duy “thà làm oan còn hơn bỏ lọt”, Nguyên tắc suy đoán vô tội khẳng định rõ những hoài nghi đó nhất thiết phải được giải quyết theo hướng có lợi cho người bị buộc tội. Đây là một nội dung quan trọng và trọng tâm của nguyên tắc suy đoán vô tội, thể hiện tinh thần Cải cách tư pháp, bảo vệ quyền con người ở Việt Nam, phản ánh bản chất nhân đạo của Tố tụng hình sự dân chủ và pháp quyền, tạo ra lá chắn hữu hiệu cho sự an toàn pháp lý của người bị buộc tội.

3. Ý nghĩa của nguyên tắc suy đoán vô tội

Chúng tôi đồng tình với quan điểm của Tiến sĩ Marie Vannostrand (Hòa Kỳ) khi cho rằng trong sáu nguyên tắc cơ bản của tố tụng hình sự liên quan trực tiếp đến quyền của người bị buộc tội như: suy đoán vô tội, quyền bào chữa, quyền chống lại sự buộc tội chính mình, quyền được tiến hành các trình tự thủ tục tố tụng công bằng (due process, faire trial), quyền bình đẳng trước pháp luật, quyền được đóng tiền bảo lãnh, thì suy đoán vô tội là nguyên tắc nền tảng không thể tranh luận và có ý nghĩa hàng đầu trong nền tư pháp Hoa Kỳ³. Vì đây là một nguyên tắc có ý nghĩa chính trị pháp lý to lớn, và vì thế đã vượt ra ngoài phạm vi và nội dung pháp lý đơn thuần của nó nhằm ghi nhận địa vị của con người, tự do và dân chủ, ghi nhận mối liên hệ giữa tự do và trách nhiệm, dân chủ và pháp luật trong xã hội.

Nguyên tắc suy đoán vô tội đòi hỏi sự buộc tội phải dựa trên những chứng cứ xác thực không còn nghi ngờ. Mọi sự nghi ngờ đối với người bị bắt, giữ, bị can, bị cáo đều phải được kiểm tra, chứng minh làm rõ. Nếu không chứng minh làm rõ được sự nghi ngờ thì sự nghi ngờ đối với người bị bắt giữ, bị can, bị cáo phải được giải thích theo hướng có lợi cho họ.

Ý nghĩa của nguyên tắc suy đoán vô tội thể hiện trong một số điểm sau:

Một là, nguyên tắc suy đoán vô tội không chỉ đáp ứng yêu cầu chứng minh: Chứng minh trong tố tụng hình sự là hoạt động cực kỳ phức tạp, không chỉ là những hành vi khách quan, những hậu quả thực tế mà còn cả những yếu tố tâm lý của người bị buộc tội. Mọi sai lầm trong chứng minh nhiều khi có thể phải trả giá bằng sinh mệnh của con người.

Hai là, nguyên tắc suy đoán vô tội là bảo đảm quan trọng cho việc thực hiện quyền của người bị buộc tội. Hoạt động tố tụng hình sự bao gồm hai nhiệm vụ: Bảo vệ xã hội chống lại hành vi xâm hại từ phía tội phạm và bảo vệ cá nhân người bị buộc tội chống lại sự xâm hại quyền con người từ phía công quyền. Suy đoán vô tội còn đem đến sự cân bằng trong hoạt động tố tụng hình sự giữa một bên là nhà nước với bộ máy điều tra, truy tố xét xử hùng mạnh được hậu thuẫn bằng quyền lực nhà nước với một bên yếu thế hơn là người bị buộc tội.

³ Nguyễn Thành Long, *Nguyên tắc suy đoán vô tội trong luật tố tụng hình sự Việt Nam*, Luận án tiến sĩ Luật học, ĐH Quốc Gia Hà Nội, 2010.

Ba là, nguyên tắc suy đoán vô tội là bảo đảm quan trọng cho việc thực hiện quyền con người của người bị buộc tội như quyền bào chữa, quyền im lặng, quyền được suy đoán vô tội, quyền bình đẳng trước Tòa án và pháp luật...

Bốn là, Việc thực hiện nguyên tắc suy đoán vô tội có ý nghĩa thực tiễn kép:

Thứ nhất, đó là lời cảnh báo thường xuyên đối với những người được giao chức năng gìn giữ, bảo đảm trật tự xã hội kèm theo quyền sử dụng công lực để thực hiện chức năng ấy. Họ phải thực hiện phận sự một cách cẩn cán, cẩn trọng, chặt chẽ và có trách nhiệm.

Thứ hai, nó mở lối ra cho những vụ án đi vào ngõ cụt, khi mà dù đã làm hết cách, cơ quan có thẩm quyền không trả lời được câu hỏi: Ai thực sự là tác giả của hành vi được gọi là tội phạm?

Nguyên tắc suy đoán vô tội có tác dụng giảm bớt tình trạng kéo dài thời gian giải quyết vụ án do phải điều tra bổ sung theo yêu cầu của Viện kiểm sát hoặc Tòa án được quy định trong pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam.

4. Một số vấn đề đặt ra

Quyền của người bị buộc tội được suy đoán vô tội và từ đó nguyên tắc suy đoán vô tội được ghi nhận trong Hiến pháp và pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam là một bước tiến quan trọng trong nhận thức, pháp luật và thực tiễn tố tụng hình sự Việt Nam. Quy định của Hiến pháp, pháp luật về Nguyên tắc suy đoán vô tội thể hiện chính sách pháp luật tố tụng hình sự nhân đạo, dân chủ, vì con người trong Cải cách tư pháp, xây dựng Nhà nước pháp quyền ở Việt Nam.

Thực tiễn tố tụng những năm gần đây, cơ quan tiến hành tố tụng ở Việt Nam đã quán triệt tốt nguyên tắc suy đoán vô tội, tuyên bố nhiều bị can, bị cáo không phạm tội do không chứng minh được lỗi của họ. Ví dụ: Vụ án H. Đ. L bị kết án và phạt tử hình về tội giết trẻ em và hiếp dâm trẻ em đã được Tòa án nhân dân tối cao huỷ bản án phúc thẩm, sơ thẩm để điều tra lại; và cơ quan điều tra đã đình chỉ vụ án vì không chứng minh được lỗi của bị can; Vụ án T.H.P.N bị buộc tội lừa đảo chiếm đoạt tài sản đã được đình chỉ, tuyên bố không phạm tội do không chứng minh được lỗi của các bị can...

Tuy nhiên trên thực tế việc nhận thức và thực hiện nguyên tắc này chưa thực sự chính xác, đầy đủ và triệt để. Ví dụ: Điều 13 Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam quy định *“Khi không đủ và không thể làm sáng tỏ căn cứ để buộc tội, kết tội theo trình tự, thủ tục do Bộ luật này quy định thì cơ quan, người có thẩm quyền tiến hành tố tụng phải kết luận người bị buộc tội không có tội”*. Vấn đề là, việc “không đủ và không thể” này được đặt ra đối với ai? Với cơ quan tiến hành tố tụng độc lập trong từng giai đoạn tố tụng giải quyết vụ án hay là với toàn bộ hệ thống tố tụng?

- Nếu vấn đề đặt ra đối với từng cơ quan tiến hành tố tụng độc lập trong các giai đoạn tố tụng thì các cơ quan đó có quyền hạn và nghĩa vụ quyết định người bị buộc tội không phạm tội ngay trong giai đoạn điều tra, truy tố, xét xử mà không phải trả hồ sơ để điều tra lại;

- Nếu vấn đề đặt ra đối với toàn bộ hệ thống tố tụng, thì việc trả lại hồ sơ vụ án để điều tra lại, điều tra bổ sung, huỷ bản án, thậm chí đã có hiệu lực pháp luật, để điều tra lại là cần thiết. Và điều này đang được thực hiện ở Việt Nam hiện nay.

5. Kết luận

Cùng với xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, Cải cách tư pháp ở Việt Nam, tố tụng hình sự Việt Nam đã và đang được cải cách mạnh mẽ. Trong đó, các giá trị tiến bộ của nhân loại trong việc bảo vệ quyền con người trong đó có nguyên tắc suy đoán vô tội đã được ghi nhận và thể hiện tương đối đầy đủ, chính xác; việc thực hiện trên thực tế đã có nhiều tiến bộ.

Tuy nhiên, để nguyên tắc này được thực hiện tốt hơn, cần có cải cách mạnh mẽ hơn nữa tố tụng hình sự Việt Nam từ mô hình tố tụng, các nguyên tắc cơ bản của tố tụng hình sự cũng như các quy định cụ thể và các giải pháp khác. Đặc biệt cần có những giải pháp tổ chức thực hiện toàn diện, triệt để để nguyên tắc này được thực thi trong thực tiễn tố tụng hình sự Việt Nam, đáp ứng yêu cầu Cải cách tư pháp, bảo vệ quyền con người và hội nhập quốc tế.